

Nr 107.

Ankom till riksdagens kansli den 25 april 1944 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till Häradsrätterna: Reseersättningar till nämndemän jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under andra huvudtiteln (punkt 21) föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till Häradsrätterna: Reseersättningar till nämndemän m. m. för budgetåret 1944/45 beräkna ett förslagsanslag av 550 000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 27, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för den 4 februari 1944, föreslagit riksdagen att till Häradsrätterna: Reseersättningar till nämndemän för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 635 000 kronor.

Till Häradsrätterna: Reseersättningar till nämndemän m. m. är för innevarande budgetår anvisat ett anslag av 275 000 kronor.

I häradsnämnd skola enligt gällande bestämmelser sitta minst 7 och högst 12 nämndemän. Om i tingslag erfordras flera än tolv nämndemän, bestämmer Konungen deras antal, varjämte häradshövdingen efter samråd med nämnden fördelar tjänstgöringen dem emellan.

I varje tingslag hållas årligen två lagtima ting, ett vårting och ett höstting. Under de lagtima tingen håller häradsrätten enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande allmänna sammanträden till ett antal av 24, 12, 6 eller 3 under vårtinget resp. 16, 8, 4 eller 2 under hösttinget. För varje ting hålles därjämte i allmänhet särskilt så kallat slutsammanträde. Erfordras vid allmänt sammanträde mera än en rättegångsdag, fortgår sammanträdet det antal helgfria dagar i följd som visar sig nödigt. I ett stort antal tingslag håller häradsrätten under eller mellan de lagtima tingen sammanträden med tremansnämnd, så kallade tremansting. Slutligen sammanträder häradsrätt till urtima ting eller å extra rättegångsdag under lagtima ting, bland annat för rannsaking med häktad.

Nya rättegångsbalken innehåller i nu angivna hänseenden åtskilliga betydelsefulla ändringar. Högsta antalet samtidigt i häradsrätt tjänstgörande nämndemän skall sålunda minskas till 9. I tingslag skola regelmässigt finnas

18 nämndemän. Allmänna sammanträden för huvudförhandling med nämnd skola i regel hållas varje vecka.

Som regel äger nämndeman åtnjuta resekostnadsersättning av statsmedel enligt allmänna resereglementet vid resa för tjänstgöring vid domstolssammanträde. Endast i vissa undantagsfall utgår vid sådan tjänstgöring även dagtraktamente. Såsom en kvarleva från äldre tid och numera utan nämnvärd betydelse utgå av allmänna medel till nämndemän jämväl så kallade tingsgästningspenningar, i medeltal för domsaga omkring 160 kronor (se statsliggaren s. 26 ff.).

Frågan om nämndemäns rätt till ersättning för inställelse vid allmänna tingsammansammanträden har sedan lång tid tillbaka stått på dagordningen. I skrivelse den 15 juni 1943, nr 291, har riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning och för 1944 års riksdag framlägga förslag om traktamentsersättning till nämndemän för tjänstgöring vid tingsammansammanträden.

Utredning har numera införskaffats dels rörande nämndemännens antal, tjänstgöringsförhållanden, ekonomiska förmåner m. m., dels ock rörande de kostnader, som skulle uppkomma för statsverket, därest nämndemännen tillerkändes traktamentsersättning.

Enligt vad utredningen visat är antalet nämndemän i de skilda tingslagen mycket olika och växlar från 12 till 54. I det stora flertalet domsagor tjänstgör regelmässigt fulltalig eller i det närmaste fulltalig nämnd. Då nämndens sammansättning ofta växlar under samma sammanträde, förekommer i stor utsträckning att flera än 12 nämndemän tjänstgöra vid ett sammanträde. I den mån behov fortfarande föreligger erhålla nämndemännen i regel kostnadsfritt nattlogi, i tingshuset eller annorstädes. I ett tiotal fall utgår i stället för kostnadsfri inkvartering kontant ersättning. I 59 tingslag ha vederbörande kommuner tillerkänt nämndemännen viss ersättning härutöver.

Med ledning av uppgifter från länsstyrelserna ha de årliga kostnaderna för dagtraktamenten till nämndemän uppskattats till i runt tal 379 000 kronor. Av detta belopp skulle ca 20 000 kronor utgöra kostnader för enbart resedagar.

Därest även natttraktamenten skulle utgå av statsmedel, skulle utgifterna ökas med i runt tal 26 000 kronor.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Bestämmelserna i gällande kungörelse den 21 maj 1931 angående reseersättning till nämndemän grunda sig på en av 1928 års riksdag begärd utredning i ämnet. Denna riksdag godkände en i första lagutskottet avgiven reservation, vari uttalats, bland annat, att spörsmålet om ersättning till nämndemän utöver resekostnaderna utan större olägenhet syntes kunna vila i avvaktan på lösningen av frågan om en mera omfattande omläggning av domstolsorganisationen och processväsendet i övrigt. I propositionen nr 49/1931, vari Kungl. Maj:ts förslag i ämnet framlades, anslöt sig föredragande departementschefen till den av riksdagen sålunda godkända uppfattningen (s. 17).

Ny rättegångsbalk har numera antagits och domsagoförvaltningen har jämväl varit föremål för en genomgripande omorganisation. Utvecklingen har därtill under senare år skärpt behovet av ytterligare ersättning för de med nämndemansuppdraget förenade kostnaderna. Härtill har särskilt bidragit, att antalet tingsammansammanträden avsevärt ökat. På grund av de relativt betydande

kostnader som skulle uppkomma för statsverket, därest nämndemännen tillerkändes traktamentsersättning, har emellertid det statsfinansiella läget hittills ansetts utgöra hinder för framläggande av förslag om sådan ersättning. Såsom framhållits i den motion, som legat till grund för den senaste riksdagsskrivelsen i ämnet, ha emellertid olägenheterna stegrats under rådande krisförhållanden. Av denna anledning bör, i enlighet med den av 1943 års riksdag intagna ståndpunkten, icke längre anstå med en lösning av frågan. Då traktamentsersättning icke utgör någon ersättning för själva uppdraget utan endast innebär en gottgörelse för de med detta förenade kostnaderna, kommer nämndemansuppdraget icke genom att rätt till sådan ersättning tillerkännes nämndemännen att mista sin karaktär av att vara ett på medborgarnas förtroende grundat hedersuppdrag. Det nuvarande systemet, vilket ofta förorsakar nämndemännen ekonomiska uppoffringar, medför däremot svårigheter att för uppdraget förvärva den i varje fall lämpligaste.

Traktamentsersättning torde i likhet med resekostnadsersättning böra utgå för inställelse vid alla tingssammanträden, d. v. s. allmänna sammanträden, särskilda sammanträden för tings avslutande, urtima ting, särskilda rättegångsdagar under lagtima ting samt tremansting. Liksom resekostnadsersättning bör traktamentsersättning utgå helt av statsmedel, försåvitt kostnaden ej enligt gällande bestämmelser skall gäldas av enskild part. Därvid är emellertid av betydelse, att i tingshusbyggnadsbesväret ingår skyldighet för de tingshusbyggnadsskyldige att hålla kostnadsfritt nattkvarter för nämndemännen å tingsstället. Enligt 18 § resereglementet utgår icke traktamente för natt då förrättningsman på grund av gällande bestämmelser erhåller kostnadsfri inkvartering. Även om generell rätt till traktamentsersättning tillerkännes nämndemännen, kommer med hänsyn härtill nattractamente till nämndeman att utgå endast i undantagsfall, nämligen då övernattning måste ske på annan ort än tingsstället (t. ex. vid rannsaking).

Såsom av den föregående redogörelsen framgår ha nämndemännen i ett stort antal tingslag tillerkänts bidrag av kommunala medel, vilka bidrag icke avse gottgörelse för nattkvarter. Någon rättslig grund för dylika beslut finnes ej. Det synes därför lämpligt, att vederbörande kommunala myndigheter i samband med att traktamentsersättning tillerkännes nämndemännen taga under övervägande att upphäva sådana ersättningsbeslut.

I fråga om det antal nämndemän, som må åtnjuta traktamentsersättning, torde, i principiell överensstämmelse med nu gällande ersättningsbestämmelser, någon begränsning ej böra ske i vidare mån än att traktamentsersättning för inställelse vid tremansting samt vid urtima ting för upptagande av sjöförklaring eller sjöförhör ej bör utgå till flera än fyra nämndemän för varje ting.

Traktamentsersättning torde böra utgå enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet. Anledning synes icke föreligga att göra ändring beträffande den nu för nämndeman gällande traktamentsklassen E. Enligt denna traktamentsklass utgår dagtractamente med 10 kronor och nattractamente med 6 kronor. Med nuvarande tjänstgöringsförhållanden vid häradsrätterna skulle, som redan nämnts, de årliga kostnaderna för dagtractamenten till nämndemän kunna beräknas till 379 000 kronor. Nattractamente torde av förut angivna skäl endast komma att utgå i undantagsfall. Något särskilt belopp torde därför icke behöva beräknas för detta ändamål.

I samband med att resereglementets bestämmelser göras tillämpliga å nämndemännen, torde den i lagen den 7 maj 1918, nr 294, intagna bestämmelsen om ersättning för inställelse vid tremansting böra upphävas. Denna fråga torde få anmälas särskilt.

Om förslaget att bereda nämndemännen rätt till traktamentsersättning genomföres, torde tingsgästningspenningarna kunna indragas. Då dessa uppgå till sammanlagt 18 211 kronor, synes det ökade anslagsbehovet kunna bestämmas till (379 000 — 18 211 = 360 789) i avjämnat tal 360 000 kronor. Anslaget skulle alltså för nästa budgetår uppföras med (275 000 + 360 000) 635 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Einar Persson m. fl.* (I: 278) och den andra inom andra kammaren av herr *F. Sundström* i Vikmanshyttan *m. fl.* (II: 442), vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att dagtraktamente till nämndemännen måtte utgå med resp. 10 kronor till dem, som bo på tingsplatsen, och 15 kronor till övriga, och med hänsyn därtill för *traktamenten* anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för nämnda förslag, får utskottet hänvisa till motionen II: 442.

Utskottet.

I likhet med departementschefen anser utskottet, att traktamentsersättning bör på samma sätt som resekostnadsersättning utgå till nämndeman för inställelse vid alla tingssammanträden. Såsom departementschefen framhållit har det nuvarande systemet med enbart resekostnadsersättning ofta förorsakat nämndemännen ekonomiska uppoffringar och medfört svårigheter att för uppdraget förvärva den i varje fall lämpligaste.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall traktamentsersättningen bestämmas enligt traktamentsklassen E allmänna resereglementet och följaktligen bestå av ett dagtraktamente om 10 kronor och ett natttraktamente om 6 kronor. Då emellertid tingshusbyggnadsskyldige ha att hålla kostnadsfritt nattkvarter för nämndemännen å tingsstället, kommer natttraktamente att utgå endast i undantagsfall, nämligen då övernattningsmåste ske på annan ort än tingsstället.

I motionerna framhålles, att rätten till traktamente enligt resereglementet är beroende av vederbörandes bostadsort. Sålunda må traktamentsersättning enligt 17 § 1 mom. nämnda reglemente icke åtnjutas för förrättning, som utföres å förrättningsmannens bostads- eller tjänstgöringsort eller på avstånd ej överstigande 3 kilometer därifrån eller — beträffande stad, köping eller därmed jämförligt samhälle — från gränsen för det planlagda område, inom vilken förrättningsmannen har sin bostad eller tjänstgöring. Motionärerna anse däremot, att alla nämndemän oavsett bostadsorten böra erhålla skäligen traktamente och föreslå dagtraktamenten om 10 kronor till dem, som bo på tingsplatsen, och 15 kronor till övriga.

Utskottet ansluter sig i huvudsak till Kungl. Maj:ts förslag. Sålunda tillstyrker utskottet, att traktamentsersättning till nämndeman skall utgå enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet. Med anledning av vad motionärerna anför har utskottet emellertid ansett sig böra förordna den jämkningen däri, att reglementets 17 § 1 mom. icke skall vinna tillämpning vid

bedömande av nämndemans rätt till dagtraktamente. Medan alltså dagtraktamente i enlighet med detta förslag bör tillkomma jämväl å tingsstället bosatt nämndeman, förutsätter utskottet, att reglementets bestämmelser skola beträffande rätten till natttraktamente gälla utan motsvarande jämkning.

Även i fråga om traktamentsbeloppen och tingsgästningspenningarnas avskaffande tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag.

I avvaktan på erfarenhet om medelsåtgången torde Kungl. Maj:ts anslagsberäkning kunna läggas till grund för medelsanvisningen.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 278 och II: 442 till *Häradsrätterna: Resersättningar till nämndemän* för budgetåret 1944/45 under andra huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 635 000 kronor.

Stockholm den 25 april 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Sven Larsson, Bernhard Nilsson, Bäckström, Bäcklund, Holmström, Heiding, Gustaf Karlsson, Gustav Emil Andersson* och *Rosenberg*: samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Skoglund* i Doverstorp, *Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Bergström, Andersson* i Prästbol, *Ward, Olsson* i Kullenbergs-torp, *Nilsson* i Steneberg, fru *Alvén*, herrar *Åkerström* och *Eriksson* i Frägsta.